

การศึกษาภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออก
AN EXPLORATION STUDIES THE INTELLECTUAL PROPERTY ON FISHERING BOAT ARTISAN
IN THE EASTERN SITES OF THAILAND

ชลันดา พันธุ์พานิช CHALUNDA PUNPANICH

อำนาจ เย็นสบาย AMNADE YENSABYE

ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ PANUPONG UDOMSILP

มหัส แก้วบุชา MANUS KEAWBUCHA

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษา สํารวจ รวบรวมและวิเคราะห์ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกได้แก่จังหวัด ชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดจันทบุรี ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญา การต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออก โดยนำหลักการจัดการความรู้ การจัดการมรดกภูมิปัญญาพื้นบ้านและการศึกษา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้าน ด้วยการสัมภาษณ์แบบ เจาะลึก การสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลภูมิปัญญาการต่อเรือเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลวิจัยพบว่า ผู้ทรงภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านใน 3 จังหวัดมีกระบวนการการต่อเรือที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ มีกระบวนการ ขั้นตอนการต่อเรือที่คล้ายกันและมีรายละเอียดบางขั้นตอนแตกต่างกันไปบ้าง เนื่องจากความเจริญด้าน เทคโนโลยีและคุณภาพของวัสดุในแต่ละท้องถิ่น ปัจจัยการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออก ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ของเจ้าของอู่ต่อเรือ ฝีมือช่าง ความนิยมของผู้มาว่าจ้างต่อเรือและผู้ประกอบอาชีพประมง ระบบ นิเวศที่ส่งผลกระทบต่อจำนวนสัตว์น้ำในทะเล ปัจจัยที่ทำให้ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงมี จำนวนลดลง คือ วัสดุและไม้สำหรับต่อเรือขาดแคลนและมีราคาสูง ขาดผู้สืบทอดช่างฝีมือที่มีความชำนาญในการต่อเรือมี น้อยลง การเข้มงวดของกฎหมายของการทำประมงชายฝั่ง คนรุ่นใหม่ไม่นิยมประกอบอาชีพต่อเรือ เนื่องจากค่าแรงน้อยได้ เงินช้า ขาดการพัฒนาการจัดการความรู้ที่ยั่งยืน ตามลำดับ

คำสำคัญ : ภูมิปัญญา การต่อเรือประมงพื้นบ้าน ปัจจัยการดำรงอยู่

Abstract

The study aims to explore, collect and analyse the local wisdom reflected in the fishing boat buildings in Chonburi, Rayong and Chantaburi provinces. The study also focuses on the analysis of factors affecting the changes and existence of local wisdom in fishing boat artisan in these Eastern provinces of Thailand. The researcher studied the principles of knowledge management, local wisdom management, and education for sustainable development. The data were gathered by interviewing the artisans who have expertise in local fishing boat building. In-depth interviews were conducted together with observations. The data on local wisdom in fishing boat artisan were analyzed by descriptive analysis.

The studies find that the artisans who are expertise in local fishing boat building in the three provinces have inherited the process of boat building from their ancestors. The building processes in the three provinces are similar with little differences in details in some steps that are varied from place to place and are subject to the technology and the quality of materials in the area. The factors that affect the existence of local boat building artisan on the

East Coast provinces depend on the ideal of the dock owners, the artisanship, the customers' needs and the fishermen and the ecosystem that affects the number of marine animals. The factors that result in the decrease of local wisdom in fishing boat artisan are the lack of materials and woods for boat building, the high cost of materials, the successors and artisans who have expertise in boat building, and the restriction of law on coastal fishing. Moreover, the new generation has very little interest in maintaining the fishing boat artisan because they could earn very little, get late pay and lack of sustainable development on knowledge management respectively.

Key words: *wisdom, local fishing boat artisan, factors for existence*

บทนำ

ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่คิดค้นขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยและประกอบอาชีพการประมงควบคู่ไปกับความชำนาญเชิงช่าง การต่อเรือเป็นงานหัตถกรรมฝีมือช่างพื้นบ้านที่สำคัญ อันบ่งบอกถึงพื้นฐานการคิดที่เป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญา ที่สะท้อนถึงการสร้างสรรค์งานที่ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านสะท้อนความเป็นวิถีชีวิตของชุมชนฝั่งลุ่มน้ำหรือทะเลเป็นอย่างดี ระบบคิดและองค์ความรู้ดังกล่าวมีการสืบทอดและพัฒนา ปรับปรุงขึ้นมาเพื่อการดำรงชีวิต และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชนท้องถิ่น ถือได้ว่าภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้าน มีคุณค่าผ่านระบบคิดที่ซับซ้อนจากรุ่นสู่รุ่น ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม และสามารถดำรงอยู่ได้มาจนปัจจุบัน

การต่อเรือประมงพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาด้านหนึ่งของคนไทย และมีลักษณะเฉพาะถิ่น ที่สัมพันธ์กับอาชีพของคนไทยในปัจจุบันผู้มีความรู้และความชำนาญในการต่อเรือน้อยมากผู้วิจัยเห็นว่าการต่อเรือประมงพื้นบ้านของชาวประมง ในชุมชนชายฝั่งทะเลแถบจังหวัดชลบุรี ระยอง และจันทบุรี อันได้แก่ผู้ต่อเรือของนายเสริม เจือสุวรรณ ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผู้ต่อเรือของ นายยศธนา แสงเมฆ ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง และผู้ต่อเรือของนายปรีชา พิรินยวง ตำบลคลองซุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เป็นผู้ต่อเรือเก่าแก่ที่มีการสืบทอดอาชีพการต่อเรือกันมาช้านาน ในปัจจุบันก็ยังคงดำรงอาชีพการต่อเรืออยู่ไม่เปลี่ยนแปลง แม้อายุจะจะมีผู้ต่อเรือเป็นจำนวนมากก็ตาม แต่ในปัจจุบันต้องเลิกกิจการไปตามสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งยังคงเหลืออยู่เพียง 3 คู่ ซึ่งน่าสนใจว่าในปัจจุบันผู้ต่อเรือทั้ง 3 คู่ สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและสภาพระบบนิเวศทางท้องทะเลที่เปลี่ยนแปลงไป และที่สำคัญการต่อเรือประมงพื้นบ้านแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนชายฝั่งทะเล ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านใน 3 จังหวัดภาคตะวันออกได้แก่ชลบุรี ระยอง และจันทบุรี
2. เพื่อศึกษา วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออก มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลพื้นที่ศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติและบริบทของพื้นที่ศึกษา ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออก จังหวัดชลบุรี ระยอง และจันทบุรี

1.2 เก็บข้อมูลภาคสนามจากพื้นที่ศึกษา เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติของพื้นที่ที่มีการต่อเรือ องค์ความรู้และขั้นตอนการต่อเรือประมงพื้นบ้านโดยการสัมภาษณ์ (Interview Method) โดยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ช่างต่อเรือในภาคตะวันออกและวิทยากรที่เกี่ยวข้อง

1.3 การสังเกตการณ์ (Observation Method) แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

1.4 วิเคราะห์ข้อมูลภูมิปัญญาการต่อเรือเชิงพรรณนา วิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีทางคติชนวิทยา
 ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง
 ขั้นตอนที่ 3 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงใต้ กำหนดขอบเขตในการวิจัย ด้านขอบเขตพื้นที่ กลุ่มวิทยากรผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

ขอบเขตพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกอยู่ต่อเรือในจังหวัดชลบุรี ระยอง และจันทบุรี ดังนี้

- 1) อยู่ต่อเรือ ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
- 2) อยู่ต่อเรือ ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
- 3) อยู่ต่อเรือ ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตกลุ่มวิทยากรผู้ให้ข้อมูล

- 1) นายเสริม เจือสุวรรณ เจ้าของอยู่ต่อเรือตำบลบางพระ
 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
- 2) นายยศธนา แสงเมฆ เจ้าของอยู่ต่อเรือตำบลตะพง
 ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
- 3) นายปรีชา พิรินยวง เจ้าของอยู่ต่อเรือตำบลคลองขุด
 ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลด้านภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านของอยู่ต่อเรือในจังหวัดชลบุรี ระยอง และจันทบุรีทั้ง 3 แห่ง พบว่ากระบวนการการต่อเรือมีขั้นตอนที่คล้ายกัน อาจจะมีรายละเอียดขั้นตอนที่แตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสายสกุลช่างมีความสำคัญและเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่สืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอผลของการรวบรวมข้อมูลในแต่ละจุดดังนี้

1. ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้าน ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

การศึกษภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในจังหวัดชลบุรี โดยมีนายเสริม เจือสุวรรณ อายุ 76 เป็นเจ้าของอยู่ต่อเรือ ได้รับการความรู้ในการต่อเรือจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้ใด เคยประกอบอาชีพประมงมาก่อนโดยการซื้อเรือประมงที่ใช่แล้วมาใช้เอง เรียนรู้การซ่อมเรือ จนมีประสบการณ์จึงลงต่อเรือใช้เอง เมื่อมีผู้มาเห็นว่าต่อเรือได้จึงมาว่าจ้างต่อเรือเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน และมีผู้สืบทอดภูมิปัญญาคือบุตรชาย

ภาพที่ 1 นายเสริม เจือสุวรรณ เจ้าของคู่อเรือตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2558

ภาพที่ 2 และ 3 พื้นที่คู่อเรือตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2558

ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในจังหวัดชลบุรี เป็นผลงานเชิงช่างพื้นบ้านมีขั้นตอนในการทำงานโดยสรุป 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนการเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ และขั้นตอนการต่อเรือดังนี้

1.1 การเตรียมวัสดุและอุปกรณ์

1.1.1 ขั้นตอนการเตรียมวัสดุ ประกอบด้วย

1) การเตรียมไม้เนื้อแข็งสำหรับทำกระดูก ซึ่งนิยมไม้ตะเคียน ไม้สัก ไม้มะหาด ไม้ประดู่ เพราะเป็นไม้ที่มีความทนทาน แชน้ำไม่ผุง่าย และตัวเฟียงไม่กินเนื้อไม้

2) การเหลาไม้ทำลูกประสัก การเตรียมและการแปรรูป โดยการเหลาลูกประสักด้วยไม้ประดู่มีขั้นตอนดังนี้

1) นำไม้ประดู่มาตัดเป็นแท่งยาว 10 เซนติเมตร กว้าง 2 เซนติเมตร มาแช่น้ำประมาณ 3 ชั่วโมงเพื่อให้เนื้อไม้นิ่มนำมาเหลา ง่าย เอาไม้ที่ตัดแล้วแช่น้ำไว้ใช้นำมาเหลาให้หัวใหญ่ปลายเล็ก

ภาพที่ 4 การเหลาลูกประสัก

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2558

ภาพที่ 5 ลูกประสักที่เหลาเสร็จแล้ว

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2558

3) การตัดไม้ทำทงเรือ นำไม้ที่มีความหนาไม่น้อยกว่า 2.50 นิ้ว มาตัดทำทงเรือ ซึ่งเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญเนื่องจากการตัดไม้ทำทงเรือต้องตัดให้ได้สัดส่วนโค้ง เว้า ที่พอดีมิเช่นนั้นอาจทำให้เรือโคลงเคลงได้

4) การเตรียมไม้กระดานข้างเรือ ส่วนใหญ่ใช้ไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้กระบาก ไม้กระถินณรงค์ เนื่องจากเวลาต้องการโค้งให้เข้ารูปทำได้ง่าย

1.1.2 ขั้นตอนการเตรียมอุปกรณ์ ประกอบด้วย อุปกรณ์ในการติดตั้งประกอบเรือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่มีจำหน่ายทั่วไป เช่น เลื่อยวงเดือน เลื่อยลันดา สิว กบไฟฟ้า ปากกาจับไม้กระดาน ค้อน ส่วนไฟฟ้าดัดยัดชัน น้ำมันยาง ตะปู เหล่านี้คืออุปกรณ์พื้นฐานที่ต้องมี

1.2 การต่อเรือประมงพื้นบ้านจังหวัดชลบุรี

ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านจังหวัดชลบุรีของช่างพื้นบ้าน มี 9 ขั้นตอน ดังรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางกระดูกงู เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการต่อเรือ ส่วนนี้เปรียบเสมือนเป็นสันหลังของเรือ ต้องรับน้ำหนักทั้งหมดของเรือ เพราะฉะนั้นไม้ที่นำมาเป็นกระดูกงูจะต้องเป็นไม้เนื้อแข็งชิ้นเดียวตลอดไม่มีการตัดต่อ เรือจะเอียงหรือไม้อยู่ที่ขั้นตอนนี้ หรือที่ช่างต่อเรือที่ตำบลบางพระเรียกว่าขั้นตอนการขึ้นรูป และผู้ที่สามารถทำขั้นตอนวางกระดูกงูนี้ได้คือลุงเสริมเพียงคนเดียว เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยความชำนาญและประสบการณ์ชั้นสูง โดยนำไม้เนื้อแข็ง มีความยาวตามที่เจ้าของเรือสั่ง (ความหนาของกระดูกงูขึ้นอยู่กับขนาดของเรือ) ส่วนใหญ่ใช้ไม้เนื้อแข็งเป็นกระดูกงู เช่น ไม้ตะเคียน ไม้มะค่า ไม้มะหาด เมื่อได้ไม้ขนาดที่ต้องการแล้วจึงนำไม้มาไสด้วยเครื่องกบไฟฟ้าเพื่อให้หน้าไม้เรียบสวยและได้ขนาดตามที่ต้องการ การวางกระดูกงูจะใช้ไม้เนื้อแข็งเป็นแกนกลางนำมาวางบนหลักที่เตรียมไว้เพื่อต่อเรือ

ขั้นตอนที่ 2 การวางกง เป็นส่วนประกอบที่ยึดติดกับกระดูกงูและไม้กระดานด้านข้างเรือ ไม้ทำทงมีขนาด กว้าง 3 นิ้ว หนา 3 นิ้ว ความยาวเท่ากับความสูงของเรือ โดยเลือกใช้ไม้เป็นลักษณะโค้งเท่ากันสองด้าน มีความยาวมากกว่ากวางท้อง การตัดไม้สำหรับกงข้างเรือ คือกงที่ยึดแผ่นไม้กระดานข้างเรือ ถ้าตัดความยาวไม่เท่ากันอาจทำให้เรือโคลงได้เช่นกัน การติดกงข้างโดยยึดกับแผ่นกระดานข้างเรือเมื่อติดแผ่นกระดานข้างเรือไปได้ประมาณ 3 แผ่น ก็เริ่มติดกงข้างพร้อมกันได้เลย โดยนำมาปากกามายึดกงข้างกับแผ่นกระดานให้แน่น จากนั้นนำส่วนมาเจาะแผ่นไม้กระดานแผ่นที่ 1 จากด้านนอกเรือ เสร็จแล้วนำลูกประสักที่ทำเตรียมไว้แล้วมาไสโดยใช้ค้อนตอกลงไปให้แน่นที่สุด ทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนครบไม้กระดานข้างเรือทุกแผ่น (ไม้กระดานข้างเรือจะเป็นตัวกำหนดส่วนสูงของเรือ)

ขั้นตอนที่ 3 การตั้งโชนเรือหรือหัวเรือ และท้ายเรือ โชนเรือเป็นส่วนสำหรับยึดไม้ของเรือทั้งลำ และสำหรับยึดไม้กระดานให้เข้ารูปของหัวเรือ ไม้ทุกแผ่นจะต้องโค้งเข้าหาโชนเรือและท้ายเรือ ตรงส่วนที่จะประกอบกับกระดูกงูต้องบากไม้ให้เป็นตัววีเพื่อที่จะประกบแนบสนิทกับกระดูกงู ดังนั้นการตั้งโชนเรือจึงต้องตั้งให้ได้ศูนย์กลางห้ามเอียงเด็ดขาด การตั้งท้ายเรือ นำไม้เนื้อแข็งมาไสให้ได้ทรงโชนท้ายเรือมาตั้งบนกระดูกงู จะต้องตั้งให้ตรงเช่นเดียวกับโชนเรือ เมื่อหาตำแหน่งการตั้งได้แล้วจึงใช้ปากกาจับไว้ให้ติดกับระหว่างโชนเรือกับกระดูกงู นำส่วนมาเจาะตรงด้านล่างตำแหน่งที่วางโชนท้ายเรือแล้วไสนอตยึด

ให้แน่น การตั้งหัวโขนเรือและท้ายเรือจะต้องมีการตั้งศูนย์เรือให้ตรงห้ามเอียงแม้แต่นิดเดียวมิฉะนั้นจะทำให้เรือเอียงได้ ซึ่งวิธีการตั้งศูนย์โขนและท้ายเรือของลุงเสริมจะใช้การมองด้วยสายตา โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือวัดความโค้งของเรือ นอกจากนี้จะใช้เชือกหนึ่งเส้นผูกไว้ตรงกลางโขนเรือและท้ายเรือ จากนั้นจึงอาศัยความชำนาญและประสบการณ์ในการดูศูนย์เรือเพื่อมิให้เรือเอียงเวลานำเรือลงน้ำ

ขั้นตอนที่ 4 การติดตั้งไม้กระดานข้างเรือ โดยใช้ไม้กระดาน เช่น ไม้กระบาก ไม้ตะเคียนที่มีความกว้าง 5 นิ้วขึ้นไปหนา 0.5 นิ้ว ความยาวมากกว่าความยาวเรือเล็กน้อย เริ่มต้นวางแผ่นที่ 1 จากข้างล่างท้องเรือโดยนำไม้กระดานแผ่นมาทำให้โค้งเพื่อยึดติดกับโขนเรือ ท้ายเรือ กงท้อง และกงข้าง ใน

การทำนำไม้กระดานมาโค้งเพื่อเข้ารูปตรงส่วนหัวเรือและท้ายเรือ จำเป็นต้องใช้ความร้อนโดยการใช้แก๊สหัวไฟ พ่นใส่ไม้กระดาน ก่อนที่จะพ่นไฟจะต้องทาน้ำมันเครื่องที่ใช้แล้วลงบนไม้กระดานก่อน เพื่อป้องกันการไหม้เวลานำไฟมาลน เมื่อลนไฟจนไม้อ่อนตัวสามารถโค้งงอได้ตามที่ต้องการแล้ว จึงนำตะเกียบสำหรับจับยึดระหว่างไม้กระดานกับโขนเรือ และยึดบริเวณไม้กระดานกับกงท้อง เมื่อยึดติดเข้ารูปแล้วจึงนำส่วมาเจาะรูแล้วใส่ลูกประสัก (ไม้หมุดสำหรับตรึงกงเรือต่างตะปู ทำจากไม้แสมสารเหลาให้เป็นแท่งสี่เหลี่ยม หน้ากว้าง 1 นิ้ว แล้วถากให้กลมทางโคนจะโตกว่าทางปลายเล็กน้อย) เพื่อยึดกงท้องกับไม้กระดานให้แน่นทำจนครบ 6 – 7 แผ่น (ความสูงของกระดานข้างเรือขึ้นอยู่กับเจ้าของเรือว่าต้องการสูงมากน้อยแค่ไหน)

ภาพที่ 6 ทาน้ำมันเครื่องให้แล้ว เพื่อป้องกัน
ไม้ให้ไม้ไหม้ไฟก่อนนำไฟมาลน
ที่มา : : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2558

ภาพที่ 7 การดัดแผ่นไม้กระดานให้โค้งโดยใช้ความร้อน
โดยใช้หัวเป่าแก๊ส
ที่มา : : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2558

ขั้นตอนที่ 5 การขึ้นราและราโท กรณีถ้าเป็นเรือลำเล็ก (ยาวไม่เกิน 8 วา) เมื่อใส่ไม้กระดานข้างเรือเสร็จแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การใส่รา (รา คือ ไม้แผ่นยาวตีประกบกับแผ่นไม้กระดานด้านในเรือ) ยาวตลอดลำเรือ ใส่เพื่อให้เรือมีความแข็งแรงมากขึ้น ถ้าเป็นเรือลำใหญ่ (ยาวตั้งแต่ 8 วาขึ้นไป) ต้องใส่ราด้านในเรือและใส่ราด้านนอกเรือด้วย ราด้านนอกจะเรียกว่า “ราโท” ส่วนใหญ่ใช้ไม้กระบาก โดยตียาวประกบแผ่นไม้กระดานตลอดลำเรือใช้น็อตยึดกับกงข้างทั้งหมดเพื่อให้ความแข็งแรงมั่นคงมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 การทำตาดฟ้าเรือ ตาดฟ้าเรือคือส่วนที่อยู่พื้นเรือ เป็นแผ่นไม้กระดานมาวางปิดระหว่างด้านบนเรือกับใต้ท้องเรือ ทำเพื่อกันน้ำลงท้องเรือและทำไว้สำหรับเดิน บางลำจะใส่ตาดฟ้าเรือบางส่วน บางลำใส่ตาดฟ้าเรือทั้งลำ และมีฝาเปิดปิดสำหรับเก็บของต่างๆ

ขั้นตอนที่ 7 การทำแก้งเรือ ส่วนใหญ่จะทำกันในเรือขนาดใหญ่ ตั้งแต่ 8 วาขึ้นไป สำหรับกันแดด และฝน สำหรับพักผ่อนและค้างคืนบนเรือ เนื่องจากเรือขนาดใหญ่จะออกทะเล 3 – 5 วัน จึงกลับเข้าฝั่ง ส่วนเรือขนาดเล็กไม่นิยมทำแก้งเรือ เพราะออกเรือเช้า เย็นๆ ก็กลับเข้าฝั่ง

ขั้นตอนที่ 8 การตอกหมัน คือ การนำด้ายดิบ เหตุที่ต้องใช้ด้ายดิบเพราะมีคุณสมบัติที่ใกล้เคียงกับหมันที่ทำมาจากเปลือกของต้นปอมากที่สุด และหาซื้อได้ง่ายเมื่อเวลาตอกเข้าไปในร่องไม้จะมีความแน่นใกล้เคียงกับเปลือกของต้นปอน้ำซึมเข้าไปได้ยาก ตอกอัดเข้าไปในช่องว่างระหว่างแผ่นไม้กระดานข้างเรือเพื่อไม่ให้น้ำเข้าเรือ จากนั้นใช้ชันปีตรอยหมัน จากนั้นใช้ชันทาปาดรอยแนวที่ตอกหมันไว้ เพื่อไม่ให้น้ำเข้าเรือ

ขั้นตอนที่ 9 การทำน้ำมันยางนาที่ตัวเรือด้านนอก จะช่วยรักษาเนื้อไม้ไม่ให้ผุได้มากกว่าการทาสีซึ่งแล้วแต่เจ้าของบางคนอาจทาสีแทนก็ได้

2. ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้าน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

การศึกษาภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในจังหวัดระยอง โดยมีนายศรนา แสงเมฆ อายุ 48 ปี เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาการต่อเรือ ได้รับการความรู้ในการต่อเรือจากตาและพ่อ ไม่มีผู้สืบทอดลำดับต่อไป เนื่องจากมีบุตรสาว

ภาพที่ 8 นายศรนา แสงเมฆ เจ้าของอู่ต่อเรือตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2558

ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในตำบลตะพง อำเภอเมืองจังหวัดระยอง เป็นผลงานเชิงช่างพื้นบ้านมีขั้นตอนในการทำงานโดยสรุป 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนการเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ และขั้นตอนการต่อเรือดังนี้

2.1 การเตรียมวัสดุและอุปกรณ์

2.1.1 ขั้นตอนการเตรียมวัสดุ ประกอบด้วย

- 1) การเตรียมไม้เนื้อแข็งสำหรับทำกระดูกงู เช่น ไม้ตะเคียน ไม้สัก ไม้มะหาด ไม้ประดู่
- 2) การตัดไม้ทำท่างเรือ นำไม้ที่มีความหนาไม่น้อยกว่า 2.50 นิ้ว มาตัดทำท่างเรือ
- 3) การเตรียมไม้กระดานข้างเรือ ที่จังหวัดระยองนิยมไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้กฐิน ไว้ทำไม้กระดานข้างเรือ

เนื่องจากต้องการความเบาเพื่อให้เรือแล่นได้เร็ว

2.1.2 ขั้นตอนการเตรียมอุปกรณ์ ประกอบด้วย อุปกรณ์ในการติดตั้งประกอบเรือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่มีจำหน่ายทั่วไป เช่น เลื่อยวงเดือน เลื่อยลันตา สว่าน กบไฟฟ้า ค้อน สว่านไฟฟ้าด้ายดิบ ชัน น้ำมันยาง ตะปู เหล่านี้คืออุปกรณ์พื้นฐานที่ต้องมี และอุปกรณ์ที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่บรรพบุรุษได้ทำไว้ คือ อุปกรณ์หนีบจับในการติดตั้งไม้กระดานข้างเรือ

2.2 ขั้นตอนการต่อเรือประมงพื้นบ้านตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

การต่อเรือประมงพื้นบ้านจังหวัดระยองของช่างพื้นบ้าน มี 9 ขั้นตอน ดังรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมไม้หน้ามาทำกระดูกงู นำไม้หน้า 12 ความยาวเท่าที่ต้องการ จากนั้นวัดจากหัวเรือท้ายเรือเข้าไป 1.20 เมตร (กรณีที่มีความยาวเรือ 5 เมตร) เพื่อผ่าด้านข้างออกทั้งสองข้างออกไปให้กระดูกงูเหลือพื้นที่ 7 ซม. แล้วไสออกเท่ากันทั้งสองเข้าให้เหลือ 5 ซม. ที่ต้องเหลือ 7 เพราะว่าเวลาไสไม้เพื่อลบมุมออกแต่ละข้างไม้จะหายไปข้างละประมาณ 1 นิ้ว สองข้างก็หายไป 2 นิ้ว ทำให้เหลือ 5 นิ้วพอดี พอผ่าออกไปแล้ว ตรงนี้จะมีมุมเล็กน้อย ก็เอากบไสให้เนียนเข้ารูปให้มี

ลักษณะตะแคงไว้สำหรับใส่ไม้กระดานเรือ เพื่อที่เวลาตีไม้กระดานจะได้ง่าย

ขั้นตอนที่ 2 วัดตำแหน่งที่จะวางกงเรือ เริ่มโดยนำกระดุกงูที่เตรียมพร้อมแล้วมาวัดหาตำแหน่งการวางกงเรือ 11 ตัว โดยเริ่มจากการวัดจุดศูนย์กลาง วิธีวัดคือความยาวของเรือจากหัวถึงท้ายยาว 5 เมตร ก็แบ่งครึ่งได้ 2.50 เมตร จากนั้นคำนวณโดยเอาความยาวของเรือคือ 500 เซนติเมตรหารด้วย 3 จะได้ประมาณ 1.67 เมตร วิธีวัดคือวัดจากหัวมา 1.67 เมตร แล้ววัดต่อไปอีก 1.67 เมตร จะได้ 3 ท่อน วัดเหมือนกันอย่างนี้ทั้งด้านหัวเรือและด้านท้ายเรือ จะได้จุดที่วางกงเรือทั้งหมด 5 จุด การใส่กงตัวแรกตั้งวางตำแหน่งหลังจุดศูนย์กลาง ห้ามทับศูนย์กลางต้องอยู่ข้างหลัง แล้วกงตัวที่ 2 ต้องไปข้างหน้าห้ามถอยหลัง ข้างต่อเรือมีความเชื่อว่าจะทำให้จับปลาได้มาก

ขั้นตอนที่ 3 การขึ้นแผ่นไม้กระดานข้างเรือ เมื่อวัดตำแหน่งการวางกงครบทั้ง 11 อันแล้ว ต่อไปเป็นขั้นตอนการขึ้นไม้กระดานข้างเรือ นำไม้กระดาน (ไม้กระบาก) หน้ากว้าง 5 นิ้ว มาเจาะรู 2 รูด้านหัวไม้และท้ายไม้สำหรับร้อยเชือกเพื่อตัดไม้ให้เข้ารูปโค้งตามสัดส่วน โดยแผ่นแรกจะเจาะ 2 รู ชายและขวา ด้านหัวไม้และท้ายไม้ ใช้อุปกรณ์ที่ชื่อ “ตะเกียบ” ช่วยในการหนีบไม้กระดานให้ชิดกระดุกงู เมื่อหนีบไม้กระดานกับกระดุกงูชิดกันแล้ว ต่อไปจึงตีตะปู (ต้องงอเล็กน้อย) ยึดระหว่างไม้กระดานกับกระดุกงู ที่ต้องตอกตะปูยึดไว้ก่อนเพราะยังไม่ใส่กงเรือ

เมื่อขึ้นไม้กระดานแผ่นแรกได้แล้ว ก็ขึ้นแผ่นที่ 2 ต่อไปเรื่อยๆ จนถึงแผ่นที่ 7 ซึ่งความสูงของไม้กระดานข้างเรือจะขึ้นอยู่กับเจ้าของเรือว่าต้องการให้มีความสูงระดับไหน ถ้าต้องการให้สูงกว่านั้นก็ใส่ไม้กระดานเพิ่มขึ้นไปอีกก็ได้ การขึ้นไม้กระดานข้างเรือแผ่นที่ 2 เป็นต้นไป จะมีวิธีการขึ้นที่คล้ายกัน มีจุดที่ต่างกันคือตำแหน่งการเจาะไม้สำหรับร้อยเชือก จะเจาะรูเดียวตรงกลางแผ่นด้านหัวไม้และด้านท้ายไม้ เมื่อตีตะปูยึดช่วงกลางลำเสร็จแล้ว จากนั้นมาที่หัวเรือนำเชือกมาร้อยในรูที่เจาะไว้ทั้งสองด้านแล้วถึงไม้กระดานให้เข้ารูปโค้งตรงหัวเรือกับกระดุกงู เมื่อเข้ารูปแล้วมัดเชือกให้แน่น ทำอย่างนี้เหมือนกันที่ด้านท้ายเรือ ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนใส่ไม้กระดานครบ 7 แผ่นทั้งสองข้าง

ภาพที่ 9 การตัดไม้กระดานให้โค้งโดยใช้เชือก
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2558

ภาพที่ 10 การติดตั้งแผ่นกระดานโดยใช้อุปกรณ์หนีบจับแผ่นไม้กระดาน
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2558

ขั้นตอนที่ 4 วางกงเรือ ตรงตำแหน่งที่วัดไว้แล้วทั้งหมด ข้างละ 11 ตัว ติดตั้งกงตัวที่ 1 ตรงจุดศูนย์กลางที่วัดไว้โดยห้ามตั้งทับจุดศูนย์กลาง โดยให้วางหลังจุดศูนย์กลาง จากนั้นนำส่วมาเจาะเพื่อใส่ลูกประสัก (สลักไม้เนื้อแข็งที่ใช้นแทนนอตเหล็ก) 2 ตำแหน่ง เมื่อเสร็จด้านซ้ายแล้วก็มาใส่กงด้านขวา จากนั้นใส่กงตัวที่ 2 และ 3 ให้วางกงหน้าจุดที่วัดไว้ ทำอย่างนี้จนครบทั้ง 22 อัน

ขั้นตอนที่ 5 ใส่หัวโชนเรือ นำหัวโชนเรือที่เตรียมไว้มาติดตั้งด้านหัวเรือ ตอกไม้กระดานให้เชื่อมต่อแนบสนิทกับหัวโชนเรือ

ขั้นตอนที่ 6 ใส่ท้ายเรือ โดยนำไม้กระดานมาวางขวางให้พอดีกับไม้กระดานทั้งสองข้างให้เข้ารูปเชื่อมต่อกันให้สนิท จากนั้นใส่กันดุดที่ท้ายเรือ

ขั้นตอนที่ 7 การทำดาตฟ้าเรือ และแก่งเรือ หลังจากทำหัวเรือ ท้ายเรือและแต่งให้เข้ารูปเสร็จแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือทำดาตฟ้าเรือ ทำห้องเย็นสำหรับเก็บปลาใต้ท้องเรือ ใส่เครื่องยนต์ช่วงกลางใต้ท้องเรือ

ขั้นตอนที่ 8 การตอกหมัน คือการนำด้ายดิบผสมชันยา มาตอกในร่องระหว่างแผ่นไม้กระดานป้องกันไม่ให้น้ำซึมเข้าในเรือ

ขั้นตอนที่ 9 การทาสีเรือหรือน้ำมันยางนาหรือเคลือบเรซิน ก่อนทาสีต้องนำเครื่องขัดมาขัดไม้ให้เรียบ จากนั้นจึงทาสีเรือ ทาน้ำมันยางนา หรือเคลือบเรซิน (แล้วแต่เจ้าของเรือต้องการ) นำไม้เกาะเนื้อไม้ทำให้ผูกจาก

3. ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้าน ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

การศึกษากฎมปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี โดยมีนายปรีชา พิรินยวง อายุ 68 ปี เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาการต่อเรือ ได้รับการความรู้ในการต่อเรือจากพ่อตา โดยการเป็นผู้ช่วยในอุต่อเรือของพ่อตาซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในการต่อเรือประมงให้ ผู้สืบทอดภูมิปัญญาการต่อเรือคือลูกชาย

ภาพที่ 11 นายปรีชา พิรินยวง เจ้าของอุต่อเรือ ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2558

ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เป็นผลงานเชิงช่างพื้นบ้านมีขั้นตอนในการทำงานโดยสรุป 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนการเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ และขั้นตอนการต่อเรือดังนี้

3.1 การเตรียมวัสดุประกอบด้วย

การเตรียมไม้เนื้อแข็งสำหรับทำกระณะ (คือกระดูกงู) เช่น ไม้ตะเคียน ไม้สัก ไม้มะหาด ไม้ประดู่ นำมาเหลาหัวเรือท้ายเรือให้เข้ารูป

การตัดไม้ทำกงเรือ การเตรียมไม้กระดานข้างเรือ

การเตรียมไม้ทำโป๊ะหัว โป๊ะท้าย (คือส่วนที่เชื่อมต่อระหว่างกระดูกงูกับหัวเรือท้ายเรือ)

3.2 การเตรียมอุปกรณ์ ประกอบด้วย

อุปกรณ์ในการติดตั้งประกอบเรือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่มีจำหน่ายทั่วไป เช่น เลื่อยวงเดือน เลื่อยลันดา สิว กบ ไฟฟ้า ปากกาจับไม้กระดาน ค้อน สว่านไฟฟ้าด้ายดิบ ชัน น้ำมันยาง ตะปู เหล่านี้คืออุปกรณ์พื้นฐานที่ต้องมี

3.3 ขั้นตอนการต่อเรือประมงพื้นบ้านตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

การต่อเรือประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรีของช่างพื้นบ้าน มีขั้นตอน 9 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การวางกระณะ (กระดูกงู) คือการนำไม้เนื้อแข็งเช่นไม้ตะเคียน ไม้เต็ง ไม้สัก (ความยาวตามความต้องการของเจ้าของเรือ) นำกระดูกงูมาแต่งหัวเรือและท้ายเรือให้เข้ารูป

ขั้นตอนที่ 2 วางกบท้อง นำกบท้องที่ตัดเตรียมไว้แล้ว มาติดตั้งบนกระดูกงู ตามตำแหน่งที่วัดไว้แล้ว โดยห้ามวางทับศูนย์ที่วัดไว้ ใช้สว่านเจาะรูบนกบท้องเรือเพื่อยึดกับกระดูกงู

ขั้นตอนที่ 3 การตั้งสังหัวสังท้ายและโป๊ะเรือ นำสังหัวเรือมาติดตั้งให้ได้ศูนย์กลาง เจาะรูนำนอตมายึดติดกับกระดูกงู โดยต้องหันหัวเรือไปทางทะเล จากนั้นนำโป๊ะ คือส่วนที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างสังหัวสังท้ายกับกระดูกงู มาติดเชื่อมต่อกับกระดูกงูเพื่อทำให้มีความแข็งแรงขึ้น เมื่อติดตั้งสังหัวเรือเสร็จแล้วต่อไปก็ติดตั้งสังท้ายเรือซึ่งมีวิธีเหมือนกับการติดตั้งสังหัวเรือ

ภาพที่ 12 โป๊ะหัว โป๊ะท้ายเรือส่วนที่เชื่อมต่อหัวเรือท้ายเรือกับกระดูกงู
ที่มา ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2558

ขั้นตอนที่ 4 ติดตั้งไม้กระดานข้างเรือ เมื่อติดตั้งกบท้องเรือเสร็จแล้วจึงติดตั้งแผ่นกระดานข้างเรือแผ่นที่ 1- 3 ยึดติดกับกบท้องเรือทำอย่างนี้ทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวา จากนั้นนำกบข้างเรือ 22 อัน (ซ้ายและขวา) มาติดตั้งตามตำแหน่งที่วัดไว้จนครบ เสร็จแล้วนำไม้กระดานแผ่นที่ 4 – 7 มาติดตั้งจนครบ

ขั้นตอนที่ 5 ใส่ลูกประสัก นำสว่านไฟฟ้ามาเจาะรูที่กบข้างให้ทะลุแผ่นไม้กระดาน แล้วตอกลูกประสัก(ใช้ไม้พินจำ) ลงไป กบข้างอัน ใช้ลูกประสักประมาณ 14 ตัวต่อ 1 กบ จากนั้นผ่าลูกประสักแล้วตอกลิ้มไม้ลงไปเพื่อยึดให้แน่นขึ้น เสร็จแล้วเลื่อยส่วนเลยออกมาทิ้งไปทำอย่างนี้จนครบกบทุกตัว

ขั้นตอนที่ 6 ขัดผิไม้กระดานให้เรียบ เมื่อใส่ลูกประสักเสร็จแล้วจึงเก็บรายละเอียดเอากรบไฟฟ้าไฟไสเก็บมุมต่างๆ ให้เรียบร้อย นำเครื่องขัดกระดาษทรายขัดตัวเรือให้เรียบทั้งลำ

ขั้นตอนที่ 7 ตอกหมันทาสัน ใช้ด้ายดิบตอกอัดเข้าไปในร่องระหว่างแผ่นไม้กระดานให้แน่น จากนั้นผสมชันและน้ำมันยางทาตัวเรือด้านนอกให้ทั่วเพื่อป้องกันน้ำซึมเข้าเรือ

ขั้นตอนที่ 8 ติดตั้งเครื่องยนต์ นำเครื่องยนต์ที่เตรียมไว้มาติดตั้ง

ขั้นตอนที่ 8 ทำดาตฟ้าเรือ นำไม้ที่เตรียมไว้มาทำดาตฟ้าเรือ ฟันเรือ และห้องเย็นสำหรับเก็บปลา

ขั้นตอนที่ 9 ทาสีเรือ เป็นขั้นตอนสุดท้าย

สรุปภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกทั้ง 3 จังหวัด มีขั้นตอนการเตรียมและขั้นตอนการต่อเรือประมงพื้นบ้านแต่ละจังหวัดดังนี้

ขั้นตอนการต่อเรือ	ผู้ต่อเรือ นายเสริม เจือสุวรรณ ต.บางพระ อ.ศรีราชา จังหวัดชลบุรี	ผู้ต่อเรือ นายยศธนา แสงเมฆ ต.ตะพง อ.เมือง จังหวัด ระยอง	ผู้ต่อเรือ นายปรีชา พิรินยาวง ต.คลองขุด อ.ท่าใหม่ จังหวัด จันทบุรี
การเตรียมวัสดุ	1. การเลือกไม้ 2. การเหลาลูกประสัก 3. การเตรียมกมทองเรือ และกมข้างเรือ	1. การเลือกไม้ 2. การเลือกกมทองเรือและ กมข้างเรือ	1.การเลือกไม้ 2. การเตรียมกมทองเรือและกม ข้างเรือ
ขั้นตอนการต่อเรือ	1.วางกระดูกงู	1. เหลากระดูกงูส่วนหัว เรือท้ายเรือ และวัด ตำแหน่งที่จะติดตั้งกมเรือ	1. วางกระดูกงู
	2.ติดตั้งกมทอง	2.ติดตั้งไม้กระดานข้างเรือ	2.ติดตั้งกมทอง
	3.ตั้งโชนหัวและท้ายเรือ	3.ติดตั้งกมทอง	3.ตั้งโชนหัวและท้ายเรือ
	4. ติดตั้งไม้กระดานข้าง เรือพร้อมกมข้าง	4.ติดตั้งหัวโชนเรือและ ท้ายเรือ	4.ติดตั้งไม้กระดานข้างเรือพร้อม กมข้าง
	5. ติดตั้งราและราโท	5.ติดตั้งราและราโท	5.ติดตั้งราและราโท
	6.ทำดาดฟ้าเรือ	6.ทำดาดฟ้าเรือ	6.ทำดาดฟ้าเรือ
	7.ทำแก่งเรือ	7.ทำแก่งเรือ	7.ทำแก่งเรือ
	8.ตอกหมัน	8.ตอกหมัน	8.ตอกหมัน
	9.ทาน้ำมันยางนาหรือทาสี	9.ทาน้ำมันยางนาหรือทาสี	9.ทาน้ำมันยางนาหรือทาสี

4. การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้าน

การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้าน ได้แก่ ภูมิปัญญาการเลือกใช้วัสดุ ภูมิปัญญาในการขึ้นรูปทรงเรือ ภูมิปัญญาในการรักษาสภาพเรือ และภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการต่อเรือประมง

4.1 ภูมิปัญญาในการเลือกใช้วัสดุ

การเลือกใช้ไม้สำหรับทำกระดูกงู ทั้ง 3 ผู้เลือกใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ตะเคียน ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะหาด ไม้มะค่า ไม้เต็ง ไม้เสมสาร เพราะเป็นส่วนที่ต้องแช่น้ำตลอดเวลา เปรียบได้กับกระดูกสันหลังคน เป็นแกนกลางของเรือดังนั้นจึงต้องมีความแข็งแรงที่สุดและต้องเป็นไม้ท่อนเดียวตลอดไม่มีการต่อไม้

การเลือกไม้ทำกมเรือเป็นส่วนที่มีความสำคัญมากเนื่องจากเป็นส่วนที่ยึดติดของกระดูกงูและไม้กระดานข้างเรือ อยู่ส่วนใหญ่เลือกใช้ไม้เนื้อแข็งเพราะต้องการความแข็งแรง หากกมไม่แข็งแรงอาจทำให้เรือบิดเบี้ยว หรือปริแยกได้

การเลือกไม้ทำโชนเรือ คือส่วนประกอบของหัวเรือและท้ายเรือที่โผล่สูงพึ้นน้ำนำมาประกอบเข้ากับกระดูกงู ทั้ง 3 ผู้เลือกใช้ไม้เนื้อแข็งเพราะเป็นส่วนที่สำคัญเช่นกัน

การเลือกไม้กระดานข้างเรือ คือส่วนประกอบที่ติดตั้งประกอบติดกับกมเรือสามารถใช้ไม้เนื้ออ่อนหรือไม้เนื้อแข็งก็ได้ขึ้นอยู่กับงบประมาณถ้าใช้ไม้เนื้อแข็งจะมีราคาสูง ผู้ต่อเรือส่วนใหญ่เลือกใช้ไม้เนื้ออ่อน(เพราะขึ้นรูปทรงได้ง่าย ไม่หักหรือแตกง่าย) เช่น ไม้กระถินณรงค์ ไม้กระบาก

การเลือกไม้ทำลูกประสัก ลูกประสักคือหมุดสำหรับตรึงกับกงเรือใช้แทนตะปูต้องใช้ไม้เนื้อแข็งเท่านั้น เช่น ไม้ประตู่ ไม้แสมสาร ไม้พินจำ

การเลือกไม้ทำดาตฟ้าเรือ ฟันเรือ สามารถเลือกใช้ได้ทั้งไม้เนื้ออ่อนและไม้เนื้อแข็ง

4.2 ภูมิปัญญาในการขึ้นรูปทรงเรือ และอุปกรณ์พิเศษ

ในการขึ้นรูปเรือคือการวางกระดูกงู ติดตั้งกง ติดตั้งโชนเรือ การตัดกงเรือให้ได้ รูป ต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญขั้นสูง เพราะการที่เรือจะเอียง โคลงเคลงหรือไม่ขึ้นอยู่กับขั้นตอนเหล่านี้ทั้งสิ้น

อู่ต่อเรือในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดจันทบุรี เมื่อช่างต่อเรือวางกระดูกและติดตั้งกงเสร็จแล้วขั้นต่อไปคือการติดตั้งแผ่นไม้กระดานข้างเรือ ช่างต่อเรือจะใช้หัวเป่าแก๊สรมไปที่แผ่นไม้กระดานเพื่อให้ไม้อ่อนตัวโค้งเข้ารูปได้ง่าย ก่อนที่จะรมไฟต้องนำน้ำมันเครื่องที่ใช้แล้วมาทาแผ่นไม้ก่อน เพื่อป้องกันมิให้ไม้ไหม้ไฟ

การตัดไม้กระดานข้างเรือของจังหวัดระยอง ใช้วิธีนำเชือกในลอนดึงโดยการเจาะรูที่หัวและท้ายแผ่นกระดานข้างเรือ 2 รู ทั้งซ้ายและขวา จากนั้นนำเชือกมาร้อยในรูทั้งสองฝั่งแล้วดึงเชือกเข้ามาหากันเพื่อดึงไม้ให้โค้งเข้ารูปแล้วมัดให้แน่น

อู่ต่อเรือในจังหวัดระยองมีเครื่องมือที่บรรพบุรุษประดิษฐ์ขึ้นมาเองได้แก่ อุปกรณ์หนีบจับแผ่นไม้กระดาน ทำจากไม้เนื้อแข็งมีสายรัดทำจากหวายหรือสายพานรถยนต์

อู่ต่อเรือในจังหวัดจันทบุรีมีส่วนประกอบของเรือที่เรียกว่า โปะหัว โปะท้ายติดตั้งโดยเชื่อมต่อระหว่างกระดูกงูและหัวโชนเรือ เพื่อให้เรือมีความแข็งแรงขึ้น

4.3 ภูมิปัญญาในการรักษาสภาพเรือ

ภูมิปัญญาในการรักษาสภาพเรือเพื่อให้เรือมีความคงทน และสวยงามคือการตอกหมัน โดยการนำด้ายดิบตอกเข้าไปในร่องระหว่างไม้กระดานเรือให้แน่นเพื่อป้องกันไม่ให้ น้ำซึมเข้าเรือ จากนั้นจึงใช้ชันยาเรือผสมกับน้ำมันยาง ยาแนวในร่อง และทาให้ทั่วบริเวณด้านนอกเรือเพื่อป้องกันเพรียงกินไม้ทำให้ผุเร็ว ในจังหวัดระยองอาจมีการหุ้มด้วยเรซินแต่ความทนทานไม่เท่าการทาชัน

4.4 ภูมิปัญญาด้าน ความเชื่อและพิธีกรรม

ช่างต่อเรือประมงพื้นบ้านและชาวประมงในภาคตะวันออก มีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการต่อเรือและที่เกี่ยวข้องกับอาชีพประมง จากการเก็บข้อมูลสามารถจำแนกได้เป็น

ความเชื่อเกี่ยวกับเรือและอุปกรณ์ในเรือ

ความเชื่อเรื่องไม้ที่นำมาใช้ต่อเรือ เช่น ไม้ตะเคียนเป็นไม้ที่มีนางไม้สถิตอยู่ ช่างต่อเรือมีความเชื่อว่าหัวโชนเรือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดต้องให้ความเชื่อถือ ให้ความเคารพ

ความเชื่อเรื่องกางวางกงเรือ ที่เป็นกงอันแรกตรงศูนย์กลางห้ามวางทับศูนย์กลาง ให้วางเยื้องไปด้านหน้าเส้นศูนย์กลาง ถ้าวางทับศูนย์กลางจะทำให้ท่ามาหากินไม่คล่อง หรือทำให้คนในครอบครัวเจ็บป่วย

ความเชื่อเรื่องวันที่จะเริ่มวางกระดูกงู จะต้องเป็นวันจันทร์หรือวันพฤหัสบดี เพราะเป็นวันดี เป็นความเชื่อที่ช่างต่อเรือได้รับฟังมาจากผู้รู้ วันพุธเป็นวันไม่ดีจะไม่วางกระดูกงูหรือเริ่มต่อเรือในวันนี้

ความเชื่อเกี่ยวกับไม้ที่ใช้ต่อเรือ ถ้าเป็นไม้ที่มีตาไม้ในส่วนของไม้ที่นำมาทำกระดูกงู การวางกงต้องไม่วางทับตาไม้ หรือถ้าเลียงไม้ได้จำเป็นต้องวางทับให้คว้านบริเวณตาไม้ไว้ เปรียบเสมือนดวงตาของเรือ ทำให้จับสัตว์น้ำได้มาก

การวัดขนาดของเรือจะไม่ให้ลงตัวพอดี เช่น 11 ศอก คืบ วัดให้ลงตัวไม่ได้ต้องมีเศษ

อู่ต่อเรือในจังหวัดระยองกรณีที่น่าเรือเก่านำมาซ่อมเพื่อ แก้ไขการวางกงใหม่ต้องทำพิธีนำน้ำมันตรีศรณีสาลรดก่อน ไม่เช่นนั้นช่างต่อเรือหรือเจ้าของเรือจะมีอาการป่วย

วันที่จะเริ่มวางกระดูกงูจะต้องเป็นวันจันทร์หรือวันพฤหัสบดี เพราะเป็นวันดี วันพุธเป็นวันไม่ดีจะไม่วางกระดูกงูในวันนี้ ความเชื่อเรื่องหัวโชนเรือเป็นที่สถิตของแม่ย่านางเรือจึงห้ามเหยียบ

ความเชื่อเรื่องการเอาเรือลงจากคานให้เลือกวันดี ฤกษ์ดี เช่น เดือนสี่ เดือนสิบสอง เดือนที่ฤกษ์ไม่ดีคือ เดือนสาม เดือนห้า เดือนเจ็ด

ความเชื่อเรื่องการต่อเรือจะต้องหันหัวเรือลงทะเล

ด้านพิธีกรรม

พิธีกรรมของช่างต่อเรือรวมไปถึงชาวประมงในภาคตะวันออกเฉียงนั้นเป็นวิธีการที่ปฏิบัติขึ้นเพื่อให้มีความรู้สึกปลอดภัยมีผู้คุ้มครอง เช่น พิธีการบูชาแม่ย่านางเรือ เจ้าของเรือจะเป็นผู้บูชาแม่ย่านางเรือตอนเอาเรือลงน้ำ โดยการการผูกผ้าสี 3 5 7 9 ผืน จุดประทัด (เจ้าของเรือบางคนมีการนำอาหารคาว หวาน เช่น หัวหมู ไก่ต้ม ข้าวสุก กัล้วย ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว น้ำ เหล้าขาว มาเซ่นไหว้) พิธีกรรมเหล่านี้มีผลต่อจิตใจของช่างต่อเรือและเจ้าของเรือ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะปลอดภัย จับสัตว์น้ำได้มาก โดยการนำผ้าสีมาผูกหัวเรือ นำพวงมาลัยมาคล้อง เป็นต้น

พิธีบรรจุโขนเรือ ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการครอบครุมาแล้วและมีวิชาในการทำนํ้ามนต์ตรีเศียร ซึ่งเหลือผู้ที่สามารถทำพิธีได้น้อยมาก

ภาพที่ 13 การผูกผ้าบูชาแม่ย่านางเรือ
ที่มา ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2558

5. ปัจจัยของการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง

จากการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง 3 จังหวัด ได้แก่จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดจันทบุรี พบว่ามีประเด็นปัจจัยเกี่ยวกับการดำรงอยู่และปัจจัยที่ทำให้ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านมีจำนวนลดลง

5.1 ปัจจัยเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง

5.1.1 ปัจจัยด้านทัศนคติของคนในชุมชนต่ออาชีพการต่อเรือ คนในชุมชน ผู้ประกอบอาชีพประมง และช่างต่อเรือประมงพื้นบ้านยังคงเห็นความสำคัญของอาชีพดั้งเดิม มีใจรักในการประกอบอาชีพต่อเรือและมีการปรับวิธีการต่อเรือให้ใช้สอยได้ตามยุคสมัยในด้านฝีมือเชิงช่าง ที่ยังคงดำเนินกิจการอยู่และมีงานรับจ้างอย่างต่อเนื่องมาตลอด ด้วยประสบการณ์ที่สั่งสมมานานทำให้มีความชำนาญ ความรู้ที่ได้จากการต่อเรือมีทั้งเรียนรู้ด้วยตัวเอง ลองผิดลองถูก ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษทำให้มีความเชี่ยวชาญในการต่อเรือขั้นสูง สอดคล้องกับแนวคิดของนายจิรัฏฐ์ เหมือนนิหาร กล่าวว่าการทำเรือพื้นบ้านเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ ต้องศึกษารายละเอียดของเรือรวมถึงวิธีการซ่อมบำรุงโดยช่างจะมีเทคนิคและทักษะในการต่อเรือสูง ประกอบกับมีความรู้ในเรื่องของพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรือ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

5.1.2 ปัจจัยด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการต่อเรือ การถ่ายทอดความรู้ด้านทักษะกระบวนการ เทคนิควิธีการต่อเรือในลักษณะการถ่ายทอดแบบไม่เป็นทางการ หรือแบบครูพักลักจำสู่ทายาทหรือผู้สืบทอดรุ่นต่อไป

5.1.3 ปัจจัยด้านความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำในทะเล เมื่อสัตว์น้ำในทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ชาวประมงมีรายได้จากการจับสัตว์น้ำ มีรายได้อย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้จำนวนผู้ประกอบการอาชีพประมงยังดำรงอยู่ได้ ถึงแม้จะแม้จำนวนเรือประมงจะมีลดลงก็ตาม ทำให้ยังคงมีผู้ใช้เรือประมง จึงทำให้ผู้ประกอบการอาชีพต่อเรือยังคงอยู่ได้

5.2 ปัจจัยที่เป็นเหตุทำให้ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงมีจำนวนลดลง จากการศึกษาค้นคว้าได้ประเด็นดังนี้ 1) ปัจจัยด้านความขาดแคลนและราคาของไม้สำหรับต่อเรือ 2) ปัจจัยด้านการสืบทอด 3) ปัจจัยด้านแรงงาน 4) ปัจจัยด้านรายได้ 5) ปัจจัยด้านกฎหมายของการทำประมงชายฝั่ง

1) ปัจจัยด้านความขาดแคลนและราคาไม้แปรรูปสำหรับต่อเรือ เนื่องจากการต่อเรือหนึ่งลำจำเป็นต้องใช้ไม้เนื้อแข็งที่มีความยาวมาก ซึ่งปัจจุบันนี้สภาพป่าไม้ในประเทศมีจำนวนลดลงอย่างมากทำให้หาไม้ที่มีขนาดใหญ่ได้ยาก จึงจำเป็นต้องนำเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศมาเลเซีย โดยเฉพาะประเภทไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ตะเคียน ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้เหล่านี้นี้เป็นไม้ที่มีความคงทน อายุการใช้งานนานและเป็นไม้แปรรูปที่มีราคาสูง

2) ปัจจัยด้านการสืบทอดภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านของลูกหลาน การที่อาชีพการต่อเรือจะดำรงอยู่ต่อไปในอนาคตโดยลูกหลานของตน หรือคนในชุมชนเอง พบว่าในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดจันทบุรีมีผู้สืบทอดอาชีพต่อเรือ แต่ในจังหวัดระยองพบว่าไม่มีผู้สืบทอดแล้วเนื่องจากมีบุตรสาว ผู้สืบทอดหรือทายาทที่จะสืบสานภูมิปัญญาจึงต้องเป็นผู้ที่มีใจรักและมีความอดทน

3) ปัจจัยด้านแรงงาน อาชีพต่อเรือประมงพื้นบ้านเป็นอาชีพที่ต้องใช้ทักษะและประสบการณ์ในการชิงช่างค่อนข้างสูง คนรุ่นใหม่ไม่นิยมประกอบอาชีพต่อเรือเนื่องจากต้องทำงานกลางแดด คนรุ่นใหม่มีงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพต่อเรือส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ

4) ปัจจัยด้านรายได้ อาชีพการต่อเรือเป็นอาชีพที่ได้เงินช้า เนื่องจากการต่อเรือหนึ่งลำใช้เวลา 1 เดือนหรือมากกว่านั้น บางครั้งเจ้าของเรือต้องลงทุนซื้อไม้มาล่วงหน้าซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้หมุนเงินไม่ทัน

5) ปัจจัยด้านกฎหมายของการทำประมงชายฝั่ง ในอดีตกฎหมายการทำประมงชายฝั่งมีมานานแล้ว แต่ปัจจุบันนี้รัฐบาลมีความเข้มงวดมากขึ้นในเรื่องของเครื่องมือการทำประมงมีการตรวจสอบเครื่องมือการทำประมงอย่างเข้มงวด ทำให้ผู้ประกอบการประมงส่วนหนึ่งประสบปัญหาในการออกเรือจับสัตว์น้ำ เนื่องจากเครื่องมือในการทำประมงยังไม่ถูกต้องตามเกณฑ์ที่รัฐบาลกำหนด เมื่อชาวประมงไม่สามารถออกเรือได้จึงไม่มีรายได้ ทำให้ชาวบางรายต้องเลิกอาชีพประมงขายเรือเพื่อไปประกอบอาชีพอื่น จึงมีผลต่อกระทบต่ออาชีพการต่อเรือ ทำให้มีผู้ว่าจ้างต่อเรือประมงลดลง

สรุปและอภิปรายผล

ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออก จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดจันทบุรี เป็นงานช่างฝีมือพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ สะท้อนถึงภูมิปัญญาและและทำให้เกิดคุณค่าทางประวัติศาสตร์ จากการศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญากระบวนการต่อเรือประมงพื้นบ้านกำหนดเนื้อหาการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ภูมิปัญญาในการเลือกใช้วัสดุ พบว่าต่อเรือทั้ง 3 แห่ง เลือกใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ตะเคียน ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้เต็ง ไม้แสมสาร ไม้พินจำ ในส่วนประกอบสำคัญของเรือคือ กระดูกงู กงเรือ โขนเรือ และลูกประสัก เลือกใช้ไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้กระถินณรงค์ ไม้กระบาก ในส่วนประกอบของไม้กระดานข้างเรือและดาดฟ้าเรือ

ตารางที่ 1 แสดงการเลือกใช้ไม้ของส่วนประกอบต่างๆ ในการต่อเรือประมงพื้นบ้าน

ส่วนประกอบเรือ/	ไม้ที่ใช้	ไม้เนื้อแข็ง / ไม้เนื้ออ่อน
กระดูกงู	ไม้ตะเคียน ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะหาด ไม้มะค่า ไม้เต็ง ไม้เสมสาร	ไม้เนื้อแข็ง
	ไม้ตะเคียน ไม้เต็ง	ไม้เนื้อแข็ง
โชนเรือ	ไม้ตะเคียน ไม้สัก ไม้ประดู่	ไม้เนื้อแข็ง
ลูกประสัก	ไม้ประดู่ ไม้เสมสาร ไม้พินจำ	ไม้เนื้อแข็ง
ไม้กระดานข้างเรือ	ไม้กระถินณรงค์ ไม้กระบาก	ไม้เนื้ออ่อน
พื้นเรือ ดาดฟ้าเรือ	ไม้กระถินณรงค์ ไม้กระบาก	ไม้เนื้ออ่อน

**หมายเหตุ การเลือกใช้ไม้ต่อเรืออยู่ที่ความต้องการของเจ้าของเรือด้วยเพราะเจ้าของเรือบางลำใช้ให้เนื้อแข็งหมดทั้งลำซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่สูงมากเนื่องจากไม้เนื้อแข็งมีราคาแพงและหายาก

ภูมิปัญญาในการขึ้นรูปทรงเรือ และอุปกรณ์พิเศษ

พบว่าในการขึ้นรูปเรือคือการวางกระดูกงู ติดตั้งกง ติดตั้งโชนเรือ การตัดกงเรือให้ได้ รูป ต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญขั้นสูง เพราะการที่เรือจะเอียง โคลงเคลงหรือไม่ขึ้นอยู่กับขั้นตอนเหล่านี้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังพบว่าขั้นตอนการต่อเรือในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดจันทบุรีมีขั้นตอนที่เหมือนกัน ส่วนต่อเรือในจังหวัดระยองมีแตกต่างเล็กน้อยคือเมื่อวางกระดูกงูแล้วติดตั้งไม้กระดานข้างเรือเลย

ต่อเรือในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดจันทบุรี เมื่อช่างต่อเรือวางกระดูกงูและติดตั้งเสร็จแล้วขั้นต่อไปคือการติดตั้งแผ่นไม้กระดานข้างเรือ ช่างต่อเรือจะใช้หัวเป่าแก๊สลมไปที่แผ่นไม้กระดานเพื่อให้ไม้อ่อนตัวโค้งเข้ารูปได้ง่าย ก่อนที่จะรวมไฟต้องนำน้ำมันเครื่องที่ใช้แล้วมาทาแผ่นไม้ก่อน เพื่อป้องกันมิให้ไม้ไหม้ไฟ ส่วนการตัดไม้กระดานข้างเรือของจังหวัดระยอง ใช้วิธีนำเชือกไนลอนดึงโดยการเจาะรูที่หัวและท้ายแผ่นกระดานข้างเรือ 2 รู ทั้งด้ายซ้ายและขวา จากนั้นนำเชือกมาร้อยในรูทั้งสองฝั่งแล้วดึงเชือกเข้ามาหากันเพื่อดึงไม้ให้โค้งเข้ารูปแล้วมัดให้แน่น

อุปกรณ์พิเศษพบว่าในต่อเรือในจังหวัดระยองมีเครื่องมือที่บรรพบุรุษประดิษฐ์ขึ้นมาเองได้แก่ อุปกรณ์หนีบจับแผ่นไม้กระดาน ทำจากไม้เนื้อแข็งมีสายรัดทำจากหวายหรือสายพานรถยนต์ ต่อเรือในจังหวัดจันทบุรีมีส่วนประกอบของเรือที่เรียกว่า โปะหัว โปะท้ายติดตั้งโดยเชื่อมต่อระหว่างกระดูกงูและหัวโชนเรือ เพื่อให้เรือมีความแข็งแรงขึ้น

ภูมิปัญญาในการรักษาสภาพเรือ

ภูมิปัญญาในการรักษาสภาพเรือเพื่อให้เรือมีความคงทน และสวยงามคือการตอกหมัน โดยการนำด้ายดิบตอกเข้าไปในร่องระหว่างไม้กระดานเรือให้แน่นเพื่อป้องกันไม่ให้ น้ำซึมเข้าเรือ จากนั้นจึงใช้ชันยาเรือผสมกับน้ำมันยาง ยาแนวในร่อง และทาให้ทั่วบริเวณด้านนอกเรือเพื่อป้องกันเพรียงกินไม้ทำให้ผุเร็ว การทาสีเรือด้วยสีน้ำมันทำให้น้ำไม่เกาะพื้นผิวไม้ ส่วนในจังหวัดระยองอาจมีการหุ้มด้วยเรซินแต่ความทนทานไม่เท่าการทาชัน

ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมและความเชื่อ

พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกมีความเชื่อในเรื่องไม้ที่นำมาใช้ต่อเรือ เช่น ไม้ตะเคียนเป็นไม้ที่มีนางไม้สถิตอยู่ ช่างต่อเรือมีความเชื่อว่าหัวโชนเรือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดต้องให้ความเชื่อถือ ให้ความเคารพ ความเชื่อเรื่องกางวางงเรือห้ามวางทับศูนย์กลาง จะทำให้ท่ามาหากินไม่คล่อง หรือทำให้คนในครอบครัวเจ็บป่วย ความเชื่อเรื่องวันที่จะเริ่มวางกระดูกงู จะต้องเป็นวันจันทร์หรือวันพฤหัสบดี เพราะเป็นวันดี เป็นความเชื่อที่ช่างต่อเรือได้รับฟัง

มาจากผู้รู้ ความเชื่อเกี่ยวกับไม้ที่ใช้ต่อเรือ ถ้าเป็นไม้ที่มีตำไมในส่วนของไม้ที่นำมาทำกระดูกงู การวางก้งต้องไม่วางทับตาไม้ หรือถ้าเลียงไม้ได้จำเป็นต้องวางทับให้คว้านบริเวณตาไม้ไว้ เปรียบเสมือนดวงตาของเรือ ทำให้จับสัตว์น้ำได้มาก ความเชื่อเรื่องหัวโขนเรือเป็นที่สถิตของแม่ย่านางเรือจึงห้ามเหยียบ

อยู่ต่อเรือในจังหวัดระยองกรณีที่น่าเรือเก่านำมาซ่อมเพื่อ แก้ไขการวางก้งใหม่ต้องทำพิธีนำน้ำมนต์ธรณีศาลรดก่อน ไม้เช่นนั้นช่างต่อเรือหรือเจ้าของเรือจะมีอาการป่วย ความเชื่อเรื่องการเอาเรือลงจากคานให้เลือกวันดี ฤกษ์ดี เช่น เดือนสี่ เดือนสิบสอง เดือนที่ฤกษ์ไม่ดีคือ เดือนสาม เดือนห้า เดือนเจ็ด พิธีบรรจุโขนเรือ พิธีไหว้แม่ย่านางเรือ

พิธีกรรมและความเชื่อเป็นวิถีปฏิบัติที่ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับชีวิต เป็นกำลังใจ ความสบายใจในการประกอบอาชีพทั้งอาชีพการต่อเรือและอาชีพประมง ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้มีผลต่อจิตใจของผู้ประกอบอาชีพต่อเรือและอาชีพประมงทำให้จับสัตว์น้ำได้มาก และมีความปลอดภัย สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ

อภิปรายผล

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การยูเนสโก ที่กำหนดว่าเพื่อให้บรรลุตามความต้องการของมนุษย์และส่งเสริมคุณภาพชีวิตเป็นสำคัญ โดยจะเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน และความสัมพันธ์ระหว่างนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและจริยธรรม เพื่อส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมของบุคคลอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนาคนให้มีความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) มุมมอง (perspectives) ค่านิยม (values) ให้สามารถดำเนินชีวิตตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สมดุลและยั่งยืน (UNESCO – APNIEVE, 1998)

จากการศึกษาภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิเคราะห์ได้ว่าการนำความรู้ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านมาบริการจัดการความรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรมีกระบวนการดังนี้

1. กระบวนการและขั้นตอนการผลิตองค์ความรู้การต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การสร้างความรู้แบบยั่งยืนต้องมีการวางแผนการดำเนินงาน ประชาสัมพันธ์ให้โรงเรียนและผู้สนใจทราบ จัดทำเอกสารและจัดพื้นที่ต่อเรือให้เป็นแหล่งศึกษาดูงานสำหรับนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป

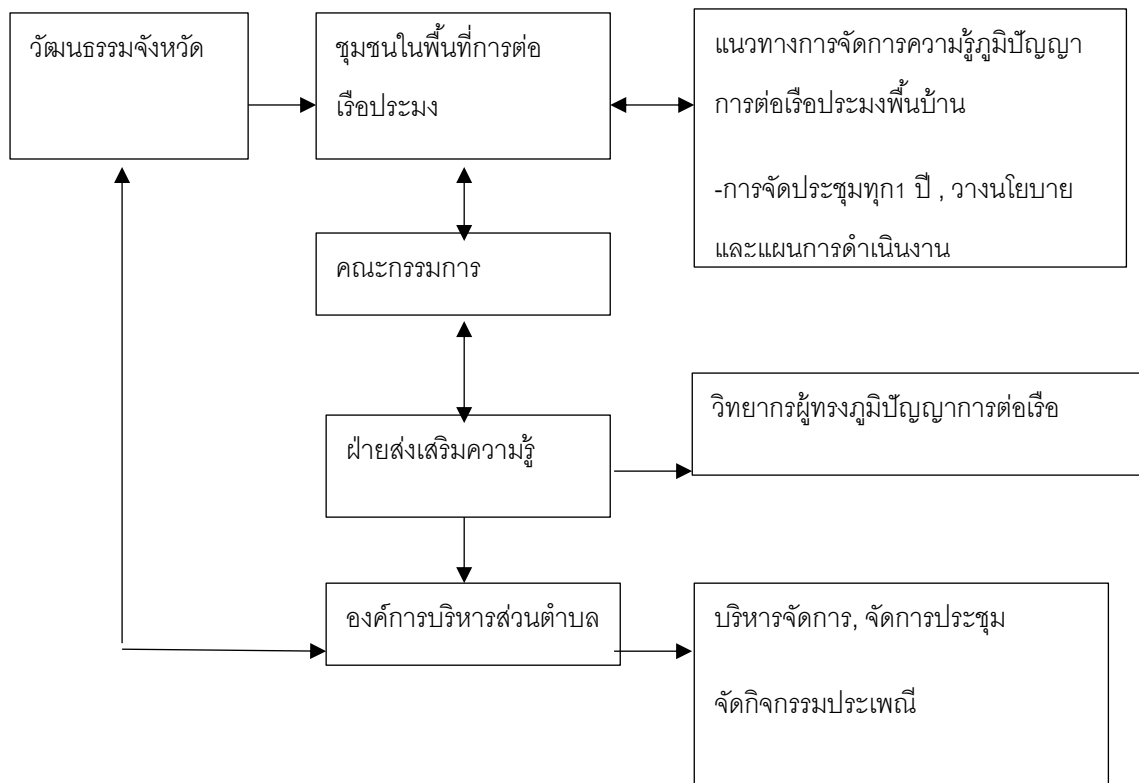
2. การถ่ายทอดความรู้

เริ่มจากการถ่ายทอดจากคนในครอบครัว บุตร และญาติพี่น้อง จากนั้นค่อยๆ ให้คนในชุมชนที่มีความสนใจเข้ามาศึกษา โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้มาร่วมศึกษาเรียนรู้การต่อเรือ

3. การบริหารจัดการชุมชนชายฝั่ง

การบริหารจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านให้เป็นพิพิธภัณฑ์ หรือชุมชนการเรียนรู้การต่อเรือเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป โดยมีแนวทางดังนี้ จัดตั้งคณะกรรมการบริหารชุมชนในพื้นที่ที่มีการต่อเรือประมงพื้นบ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลให้ความร่วมมือและสนับสนุนในการจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน
ในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออก

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษากระบวนการถอดบทเรียนการต่อเรือประมงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเพื่อการอนุรักษ์ในรูปแบบของสื่อประสม
2. ขยายและสนับสนุนการจัดการสืบสานภูมิปัญญาการต่อเรือประมงพื้นบ้านให้กับเยาวชนและผู้สนใจ

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2556). พระราชบัญญัติว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2556. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กระทรวงวัฒนธรรม.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. (2542). เรือ ความผูกพันระหว่างคนไทยกับสายน้ำ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.ที.พี. เวิลด์มีเดีย จำกัด.

ทรงศิริ สาประเสริฐ. (2542). ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง, มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชนิก เลิศชาญฤทธิ์. (2554). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (องค์กรมหาชน)

ประทีป ขาวมาลา. (2546). ประวัติและวิวัฒนาการของเรือประมงไทย. กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ยศ สันตสมบัติ. (2542). ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา อย่างยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2539). **ภูมิปัญญาไทย**. สัมมนาทางวิชาการภูมิปัญญาไทย : มิติใหม่ในการพัฒนาที่ยั่งยืน. สำนักส่งเสริมและบริหารสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- สภาวัฒนธรรมตำบลบางพระ. (2553). **บางพระของเรา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- เอกวิทย์ ณ ถกลาง และคณะ. (2546) **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้**. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.